

Dvacet let svobody aneb demokracie není samozřejmost

MEZINÁRODNÍ POLITOLOGICKÝ ÚSTAV MASARYKOVY UNIVERZITY
VYSOKÁ ŠKOLA CEVRO INSTITUT
OBČANSKÉ SDRUŽENÍ PANT
KONRAD-ADENAUER-STIFTUNG, ZASTOUPENÍ V PRAZE

Děti ze sametu

Lenka Navrátilová

Esej

Brno, 5. listopadu 2009

Naše generace je tou první, jež si užívá přepychu takzvané svobody. Má spousty nechvalných přívisek – posměšně nás označují jako generaci Wikipedie a sociálních sítí, generaci rozmazlených „skorojedináčků“, jejichž hlavním smyslem života je nový iPhone a slušivá profilová fotka. Naše existenciální starosti se dle názoru mnohých smrskly na dostatečně vtipný status na Facebooku. Narodili jsme se zkrátka do sametu a do našich dětských oušek nám zvonily klíče k té omračující svobodě. Na rozdíl od našich předchůdců, kteří se učili odlišovat pravdu a lásku od lži a nenávisti ve stínu tanků z východu i západu, nám zbyl jen boj s větrnými mlýny, a tak mnozí z nás lynčují na pranýři nenávisti mleté maso z McDonald's.

Odborníci říkají, že na vzkříšení národa po traumatu, jakým bezpochyby bylo celé minulé století, je potřeba dvou generací. My jsme bohužel tou první, jež je stále a možná nevědomě zasažena hrůzami uplynulých dekad. Vyrůstali jsme v době, kdy se policistům stále říkalo „esenbáci“, učitelka Macha a Šebestové byla pořád soudružka a půlka národa ve své „blbě náladě“ vzdychala po světlejších zítřcích socialismu. A nám se ta záhadná slůvka náramně líbila, s gustem jsme je opakovali, až se všem dospělým (a tedy vědoucím) v okolí křivily obličej, jako by se zakousli do šťavnatého citrónu. V té době také bývalí papaláši, s kamenným výrazem profesionálního hráče pokeru, převlékli své rudé kabáty za pravdoláskářské svetry, a dokonale tak zamíchali kartami porevoluční politiky.

Když jsme trochu povyrostli z dětských střevíčků a začali brát rozum, přicházeli první otázky, pokládané s nezbytnou dávkou pubertální jízlivosti: „Copak jste, milí, draží, v té době dělali?“ Odpovědí nám bylo jen poněkud nejisté ticho, v mnoha případech maskované výsměchem naší neznalosti. Otevírání archivů StB pak provázela hysterie, křik a osobní urážky. Neexistovaly nezaujaté informace či relevantní analýzy, tisk byl plný vášní, osobních spekulací a špíny jako nedělní vydání časopisu Fuj. Nebylo nikoho, kdo by podal pomocnou ruku porevoluční generaci, topící se v nejasnosti vlastní minulosti. A proto ti, kteří ještě nevzdali marný boj s mlčenlivostí starších, vzali za vděk zase jen vysmívanou Wikipedí.

Obrovskou výhodou naší generace je svobodné vzdělání a snadná dostupnost informací. Ve školních osnovách význam XX. sjezdu KSSS

převálcovala Maastrichtská smlouva a slavné boty soudruha Chruščova nahradily pikantní aféry rozšafného prezidenta Berlusconiho. Dnes vás již nikdo nemůže nutit k orwellovskému „doublethinku“ tvrzením, že Plzeň osvobodila Rudá armáda, když máte stále na jazyku chuť amerických žvýkaček a na půdě ukrytou fotku s černým krasavcem v uniformě. Přesto v dnešním světě, v němž jsme neustále na vzdálenost jednoho kliknutí od přeplněné studnice veškerého lidského vědění, chybí lidem dostatečně pevný vzdělanostní i etický základ. Velká část z nás staví svůj hodnotový žebříček na tekutých píscích kusých mediálních výkřiků. Lidský mozek, nepřipravený na neustálou masáž, není s to roztrždit miliony dennodenních informací, a tak naše paměť připisuje stejnou váhu reklamě na prací prášek i Mnichovské dohodě. Almou mater současné mládeže se stal vyhledávač Google, který ve vteřině vyplivne okleštěná, sterilní fakta v lákavém balení, jež se báječně hodí jako zákusek ke kávě z plastového kelímku.

Naše současná demokracie bývá nazývána mladou, ale v tomto roce bude existovat už stejně dlouho jako její heroická prvorepubliková prababička. Přesto jsme se dle názorů většiny národa k těm zlatým časům ze zažloutlých fotografií nepřiblížili ani o píď. Čím to jen může být? Copak hrůzy fašismu a komunismu odvály s elegantními klobouky a vycházkovými holemi i poslední špetku dobrých mravů a vkusu? Nebo je náš idylický obraz masarykovské éry čirá utopie, neboť ve správné demokracii jsou ostré osobní výpady, vzduchem létající vajíčka a natržená saka symbolem úchvatné svobody jedince? Ať tak či onak, aktuální stav naší demokratické politiky mnohé nesmírně znechucuje a pamětníkům normalizačních let připomíná dějů v trapných husákovských eskapád. Avšak na rozdíl od poddaných tohoto prezidenta, který konečně vytvořil jednotící jazyk československé federace, máme nespornou výhodu: Oni svůj vzdor a nesouhlas vyjadřovali ostentativním okopáváním záhonků na venkovských chalupách, my však držíme v rukou triumfy v podobě moderních technologií. Internet skýtá úžasný prostor pro chválu i kritiku, výsměch i obdiv, fankluby i sdružení odpůrců. Zkrátka neexistuje lepší místo pro svobodné vyjádření názoru. A pokud snad člověk dostane chuť na nějakou radikálnější akci, může vyrazit na nějaký ten politický meeting s vajíčkem v ruce, aby potřísněním poslancova saka důrazně demonstroval své právo na názor. Nemusí mít přítom obavy z krutého vězení, „stínů“ z StB ani vyhazovu ze školy. Tedy v případě, že se skutečně jedná o

špinavé sako a ne rozbitou hlavu. Takové jednání by i podle demokratických měřítek přesahovalo tolerovatelné meze svobody slova.

Další z mnoha výhod svobody je možnost volného cestování. Zatímco minulý režim přepečlivě vybíral, komu udělí vytouženou povolenku na týdenní „rozhnění“ do blízké Jugoslávie, v dnešní době může člověk cestovat tak daleko, jak jen mu jeho bankovní konto dovolí. Avšak nějak se v té nepřeborné hromadě exotických vůní, chutí a zážitků začal ztrácet základní smysl cestování, tedy poznávání odlišných kultur. Dnes už každý z nás zná Londýn, Paříž i Vídeň. Přesto člověku to množství prožitků časem splyne v jednu velikou barevnou šmouhu. Moderní turisté se ubytovávají v mezinárodních hotelových řetězcích, kde mají jistotu, že vyfasují stejnou barvu ručníku v Paříži i v Honolulu. Ze strachu před cholerou se vyhýbají domorodé kuchyni a raději ve fastfoodech žvýkají flaksu zcela univerzální chuti. Běhající po světových metropolích s průvodcem Lonely Planet v podpaží, pořádají fotografické maratóny. Po několika dnech stresu a heroických výkonů padnou znaveně do křesla a konečně si vychutnají krásu právě navštíveného místa na obrazovce svého výkonného notebooku. Slovy klasika, tento způsob cestování zdá se mi poněkud nešťastným.

Sametová revoluce a pád železné opony nám před dvaceti lety otevřely neuvěřitelné obzory, jež do té doby patřily do říše snů a fantazie, a ukotvily v zákonech tu nejdůležitější hodnotu: svobodu. Ale zákony a jejich vymahatelnost jsou pouze základním stavebním kamenem skutečného osvobození lidského ducha. Cesta k pravé svobodě vede dnes, stejně jako ve všech předchozích dějinných etapách, přes schopnost kritického myšlení, snahu o vlastní nezaujatý pohled na věc a neustálé vzdělávání. Pokud tato základní pravidla vynecháme, staneme se otroky i v tom nejsvobodnějším státě na světě. Lidé, kteří jen slepě papouškují názory druhých, budou vždy jen jako tupé ovce plné obav opustit své stádo. Nebudou zajatci zločinného systému, a přesto budou mít svázané ruce – vlastními předsudky a omezenostmi. Moderní demokracie se všemi svými vymoženostmi skýtá úžasné možnosti, ale to, jak jich dokážeme využít, je jen a pouze na nás samých.